

خ مثل خلاقیت

مدرسه خلاق و راهکارهای افزایش خلاقیت در مدرسه

● مسلم مرادی، کارشناس آموزش ابتدایی اداره کل استان کرمانشاه

● سمانه امینی، آموزگار و سرگروه آموزشی استان تهران

مدرسه خلاق مکانی است متشکل از عوامل بالقوه انتقادی و بنیادی که در آن هر یادگیرنده برای توسعه خلاقیت خود از تجربه‌های متنوع و غنی شده با یادگیری خلاق و انواع تغییرات و فرصت‌های ساختاری بهره‌مند می‌شود. با توجه به اهمیت روزافزون خلاقیت، جوامع در سراسر جهان توجه خود را به این نکته معطوف کرده‌اند که کودکان و نوجوانان چگونه می‌توانند خلاقیت را از طریق آموزش به دست آورند. از این رو، در دهه‌های اخیر علاقه به خلاقیت در حوزه آموزش و پرورش رشد فزاینده‌ای پیدا کرده است. از این رو، بر آن شدیم عوامل مؤثر بر بهبود مدرسه خلاق را بررسی کنیم. زیرا مدرسه‌ها به‌عنوان واحدهای علمی آموزش و پرورش، این رسالت را بر عهده دارند که تسهیل‌کننده مسیر خلاقیت جوامع بشری باشند.

جهت حائز توجه است که در ابتدا ابتکار و خلاقیت در اغلب کودکان مشاهده می‌شود، ولی منحنی تحول آن در حدود ۱۰ سالگی افت می‌کند و سیر نزولی می‌یابد. نتیجه آن، نبود علاقه به یادگیری و افزایش مشکلات رفتاری و انگیزشی است (همان).
آماییل (۱۹۹۶) در نظریه روان‌شناسی اجتماعی، بیش از بقیه بر نقش انگیزش درونی در خلاقیت تأکید دارد. وی در قالب مدلی ترکیبی معتقد است خلاقیت سه بعد اساسی دارد:
۱. مهارت موضوعی: برای مثال دانش، مهارت‌های فنی و استعداد‌های خاص که راهبردهایی شناختی را در حل مسئله یا انجام‌دادن تکلیف تشکیل می‌دهند؛
۲. مهارت‌های خلاقانه: یعنی ویژگی‌هایی که افراد خلاق را قادر می‌سازد دانش و مهارت‌های خود را در شیوه‌های جدید، از جمله انضباط، تحمل موقعیت‌های مبهم، تمایل به

توسعه مدرسه‌های ابتدایی خلاق

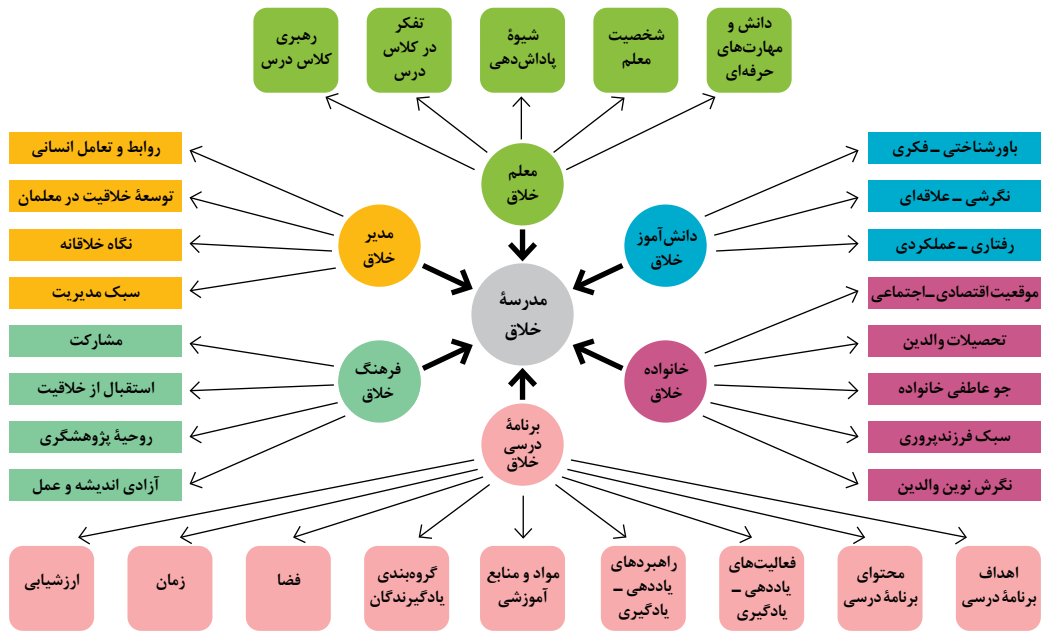
عوامل کلیدی برای توسعه مدرسه‌های ابتدایی خلاق عبارت‌اند از:

۱. محیط فیزیکی
۲. محیط آموزشی
۳. مشارکت‌های فراتر از مدرسه

درباره نقش محیط فیزیکی در پرورش خلاقیت، مبلمان و جزئیات دیداری (بصری) با خلاقیت بسیار مرتبط هستند. هنگام استفاده از مبلمان کلاس برای ارتقای تعامل اجتماعی، خلاقیت افزایش می‌یابد. همچنین، محیط‌های دیداری جذاب که نمایی گسترده ارائه می‌دهند و مقدار زیادی مواد طبیعی دارند، با سطوح بالاتر خلاقیت ارتباط دارند (باسمی و همکاران، ۱۳۹۹). مسئله توسعه خلاقیت در نظام آموزش رسمی بیشتر از این

الگوی مدرسه خلاق
در دوره ابتدایی
(یاسمی و همکاران،
۱۳۹۹)

درس فنونی به منظور ایجاد حس مشارکت و کار گروهی در یادگیرندگان ایجاد شود. یادگیرندگان در کارهای گروهی به مهارت های ارتباطی، همدلی و مشورت دست می یابند. به زعم **حسینی و برآرپور** کار گروهی با تقسیم کار و سهیم بودن کل اعضای اجتماع یادگیری در موفقیت گروه فنی، فلسفه کلی مدرسه خلاق است.

فضای کالبدی: یادگیرندگان ساعت های زیادی را در این مکان ها سپری می کنند. بنابراین، طراحی مطلوب این فضاها، ویژگی ها و کیفیت آن بر نتایج یادگیری و به تبع آن بر خلاقیت یادگیرندگان تأثیرگذار است. **اکار** معتقد است، فضا در مدرسه خلاق باید برای یادگیرندگان لذت بخش، سرگرم کننده و آرام باشد.

زمان: اینکه یادگیرندگان چگونه از زمان استفاده مناسب و به موقع داشته باشند، اهمیت دارد. **رانکو** معتقد است، افراد برای انجام کارهای خلاق باید زمان کافی در اختیار داشته باشند (یاسمی و همکاران، ۱۳۹۹).

ظهور خلاقیت مستلزم پرورش است. توجه به گسترش و توسعه این توانایی با توجه به سرعت شگرف علم ضروری و حیاتی است، اما بسیاری مواقع، وجود موانع متعدد، مسیر رشد این توانایی با ارزش را مسدود می کند. بررسی جنبه های گوناگون فکر، شیوه های خلاق کردن تفکر، تقویت قدرت نقد و درک دقیق و واقع بینانه، از موضوعات مهمی هستند که انسان ها برای کشف واقعیت و پیروی از آن باید بیاموزند و به کارگیرند (افضلی و همکاران، ۱۳۹۵).

یکی از مهم ترین و اساسی ترین وجوه تمایز و برتری انسان از دیگر موجودات، خلاقیت است. اندیشه خلاق، قابلیت است که می توان آن را در تمامی ابعاد زندگی انسان مشاهده کرد. انسان به وسیله همین تفکر خلاق می تواند بر توانمندی های خود بیفزاید، مسائل و مشکلاتش را حل کند و به سوی کمال و ترقی پیش برود. از طریق آموزش می توان به کودکان آموخت به راه های غیر معمول فکر کنند و از طریق تفکر واگرا مشکلات خود را بررسی کنند و به راه حل های مناسب دست یابند. بنابراین، در این حیطه لازم است به مربیان آگاهی لازم داده شود که جریان خلاقیت از پیش ساخته شده نیست، بلکه روندی زاینده و قابل تغییر است (پارسامتن و همکاران، ۱۳۹۲).

پذیرش خطر و استقلال به نمایش بگذارند؛
۳. انگیزش تکلیف: که نشان می دهد شخص چه کاری انجام خواهد داد.

به نظر آمابیل، انگیزش مهم ترین بعد خلاقیت است که تحت تأثیر عوامل محیطی شکل می گیرد (البرزی و همکاران، ۱۳۹۰).

راهکارهایی برای داشتن مدرسه خلاق

برنامه های درسی خلاق در بروز و شکوفایی خلاقیت و استعدادها بالقوه یادگیرندگان نقش اساسی دارند و ناکارآمد بودن برنامه های درسی، خود مانعی در بروز خلاقیت است. ادغام خلاقیت در برنامه درسی مدرسه، به بهبود مهارت های خلاقانه در یادگیرندگان منجر می شود.

راهبردهای یاددهی یادگیری: به عنوان قلب آموزش، از جمله مواردی هستند که در پرورش و توسعه خلاقیت تأثیر بسیار مهمی دارند. امروزه، دیگر استفاده از روش های تدریس سنتی، با توجه به پیشرفت جوامع و انفجار اطلاعات، مناسب نیستند. **سیمونتون** (۲۰۱۲) معتقد است، ارتقای خلاقیت بین یادگیرندگان در کلاس نیازمند استفاده از روش های جدید و مفید در تدریس است.

فعالیت های یادگیری: این عنصر در ارتقای خلاقیت یادگیرندگان دوره ابتدایی کلیدی است. فعالیت های طراحی شده این دوره باید به گونه ای باشند که فعالیت و درگیری مستمر یادگیرندگان را در پی داشته باشند. **لوکاس** (۲۰۰۱) بر استفاده از فعالیت های عینی و مبتنی بر تجربه تأکید دارد. بنابراین، به منظور تحریک خلاقیت یادگیرندگان، به جای انجام فعالیت های فی البداهه، باید فعالیت های هدفمندی برای کودک برنامه ریزی شوند و معلم سعی کند به تفکر کودک جهت بدهد.

مواد و منابع آموزشی: در الگوی مدرسه خلاق بر استفاده از مواد و منابع متعدد و ابزارهای رسانه ای که تمام حواس یادگیرندگان را درگیر می کنند، تأکید می شود. ویژگی دیگر منابع، دسترس پذیر بودن است؛ به گونه ای که به وفور در کلاس درس در دسترس باشد. انعطاف پذیری و کاربردهای چندگانه از دیگر ویژگی های مواد و منابع آموزشی هستند.

گروه بندی یادگیرندگان: خلاقیت نیازمند مشارکت همکاری و همفکری است. بنابراین، لازم است در کلاس

- منابع**
۱. یاسمی، صدیقه؛ حسینی خواه، علی؛ کیان، مرجان؛ گرامی پور، مسعود؛ حسینی، افضل السادات (۱۳۹۹). طراحی الگوی مدرسه خلاق برای دوره ابتدایی و اعتباربخشی آن از دیدگاه متخصصان. نشریه علمی ابنسکار و خلاقیت در علوم انسانی. دوره دهم، شماره ۲، پاییز ۹۹، ص ۱۷۱-۲۰۸.
 ۲. حسینی، افضل السادات (۱۳۸۶). بررسی تأثیر برنامه آموزش خلاقیت معلمان بر خلاقیت پیشرفت تحصیلی و خودپنداره دانش آموزان. فصلنامه نوآوری های آموزشی. شماره ۲۳، سال ششم، زمستان ۱۳۸۶.
 ۳. البرزی، محبوبه؛ رضویه، اصغر (۱۳۹۰). تأثیر انگیزش بیرونی بر خلاقیت کودکان. تازه های علوم شناختی. سال ۱۳۹۰، شماره ۲، ص ۵۷-۶۶.
 ۴. پارسامتن، فریبا؛ صبحی فرملکی، ناصر (۱۳۹۲). تأثیر بازی های وانمودی شعر بر پرورش خلاقیت کودکان. ابنسکار و خلاقیت در علوم انسانی، دوره ۲، شماره ۴، فروردین ۱۳۹۲، ص ۱۴۱-۱۵۸.
 ۵. افضلی، لیلا؛ اسماعیلی، سمیه (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش خلاقیت بر خلاقیت و عزت نفس دانش آموزان دختر دوره ابتدایی. فصلنامه توانمندسازی کودکان استثنایی. شماره ۱۸، تابستان ۱۳۹۵.